

TARIK BUĞRA • Firavun İmanı

Kervan Yayınları, 1976 (1 baskı)
Yol Yayınları, 1978 (1 baskı)
Ötüken Neşriyat, 1983-1999 (6 baskı)

İletişim Yayınları 981 • Çağdaş Türkçe Edebiyat 136
ISBN-13: 978-975-05-0219-4
© 2004 İletişim Yayıncılık A. Ş. (1. Basım)
1-12. BASKI 2004-2017, İstanbul
13. BASKI 2018, İstanbul

KAPAK Utku Lomlu
KAPAK FOTOĞRAFI Ara Güler
UYGULAMA Hüsnü Abbas
DÜZELTİ Seçkin Oktay - Nükhet Amanoel
BASKI Ayhan Matbaası · SERTİFİKA NO. 22749
Mahmutbey Mahallesi, 2622. Sokak, No: 6/31 Bağcılar 34218 İstanbul
Tel: 212.445 32 38 • Faks: 212.445 05 63
CILT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 11935
Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,
Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 10721
Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul
Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58
e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

TARIK BUĞRA

Firavun İmanı

TOPLU ESERLERİ 2

TARIK BUĞRA 2 Eylül 1918 tarihinde Akşehir'de doğdu. İlk ve ortaokulu Akşehir'de okudu. İstanbul Lisesi'nde yatılı olarak okurken bu lisenin yatılı kısmının kapatılması üzerine kaydını Konya Lisesi'ne aldirdı ve liseyi burada bitirdi (1936). Lise yıllarında Tark Nazım müstear ismiyle hikâye ve şiirler yazdı. İstanbul Üniversitesi Tıp ve Hukuk fakültelerinde yarım bıraktığı öğrenim hayatını Edebiyat Fakültesi Türk Dili Edebiyatı Bölümü'nde devam ettirdi, ama son sınıfta ayrıldı. Askerden sonra Şişli Terakki Lisesi'nde muallim muavini oldu. Akşehir'de çıkardığı *Nasrettin Hoca* gazetesi ile gazeteciliğe başladı (1949-1952). *Milliyet*, *Vatan*, *Yeni İstanbul*, *Haber* ve *Tercüman* gazetelerinde ve *Yol* dergisinde sanat sayfaları düzenledi, fıkralar yazdı, yazı işleri müdürlüğü yaptı. *Hisar* dergisi ve *Türkiye* gazetesinde de yazan Tark Buğra, 26 Şubat 1994 tarihinde İstanbul'da öldü.

Eserleri: **Hikâye:** *Oğlumuz* (1949), *Yarın Diye Bir Şey Yoktur* (1952), *İki Uyku Arasında* (1954), *Hikâyeler* (1964; yeni ilavelerle 1969). **Tiyatro:** *Ayakta Durmak İstiyorum* (1972), *Akümülatörlü Radyo* (1979), *Yüzlerce Çiçek Birden Açtı* (1979), *İbişin Rüyası* (1979), *Güneş ve Arslan* (1988). **Gezi yazıları:** *Gagaringrad-Moskova Notları* (1962). **Fıkra ve deneme:** *Gençlik Türküsü* (1964), *Düşman Kazanmak Sanatı* (1979), *Bu Çağın Adı* (1990), *Politika Dışı* (1992). **Roman:** *Siyah Kehribar* (1955), *Küçük Ağa* (1964), *Küçük Ağa Ankara'da* (1966), *İbişin Rüyası* (1970), *Firavun İmanı* (1976), *Gençliğim Eyvah* (1979), *Dönemeçte* (1980), *Yalnızlar* (1981), *Yağmur Beklerken* (1981), *Osmancık* (1983), *Dünyanın En Pis Sokağı* (1989). **Senaryo:** *Zafer Gaye Değildir* (1993), *Sıfırdan Doruğa-Patron* (1994).

Sakarya Kana Bulanırken (5 Ağustos 1921)

Kıran kırana bir güreş bitmiş, Büyük Millet Meclisi, Başkumandanlık yetkilerini Mustafa Kemal Paşa'ya devretmişti.

318 mebusun yarından çoğu bu yetkileri Meclis'in elinden çıkarmak istemiyordu. Bunların arasında Meclis'i Ordu'nun üstünde tutan ve savaş için en doğru kararları Meclis'in verebileceğine yürekten inananlar vardı; ama Mustafa Kemal Paşa'yı fazla atılgan, hattâ maceracı ve Türkiye'nin kaderini yalnız cepheye bağlamış sayanlar da vardı. Bunlara göre Paşa, cephe zaferi uğruna memleketi, en ağır bozgunların ancak doğurabileceği kayıplara sürüklemekten çekinmezdi.

Direnışleri günlerce sürdü. Ama bu direniş çetin değil, haşin değil, yürek burkucuydu. "Peki" deyişleri de akılları yatığı için değil, korkuları ağır bastığı için oldu; sebepleri çeşit çeşitti, ama hepsi korkuyordu. Herkes korkuyordu.

Kimi, "Bursa düşer mi hiç!" demiş, Bursa'nın düşüşünü ancak kıyametten sonrası için olabilir sanmış, ama Bursa'nın düşüğünü, Osmanlı kalbinin söküldüğünü görmüştü. Artık en inançlılar bile Ankara'nın da, bütün Türkiye'nin düşebileceğini aklına getirebiliyordu.

Daha başkaları vardı ki, bunlar düpedüz korkuyorlardı. Yunan, işte Ankara kapılarındaydı ve topları, tüfekleri gıcır gıcırdı, süngüsü, kılıcı daha çoktu; yiyecek, giyecek derdi yoktu. Bir buna bakıyor, cepheye bel bağlamanın boşluğu ile ürperiyor, ama bir de başlarını çevirince darağaçları ile karşılaşıyorlardı; dünyayı bilmiyor, hele diplomasiye hiç akıl erdiremiyorlardı ve bu korkunç durumda dört elle sarıldıklarını cankurtaran da, Paşa'nın, en karanlık günlerde bile sarsılmayan bir inançla zaferden söz edebilişi ve savaşı bir oyun, bir manevraymış gibi iradesine bağlı gösterebilişi oluyordu.

Gerçekten de Paşa, Meclis'i allak bullak eden geri çekilmelerde ve köy, kasaba, şehir kayıplarında bile, plandan söz etmiş, plan gereği demiş, bu kayıpların “kazanç” yanları olduğuna hepsini inandırmıştı. Hepsinin kafasında da, bir, çok geniş, çok büyük, sınırsız bir alan, bir de, bir çizgi, bir şerit hayali yaratabilmişti. O alan Türkiye, o şerit de alınan verilen, alınıp verilebilecek olan savaş boyuydu. Bu şeritte her şey alan'ın kurtuluşu içindi, bu büyük sonuç için planlanıyordu. Hepsini inandırabiliyordu buna; çünkü hepsi de buna inanmak için can atıyordu. Ve istenebilecek bir başka şey yoktu.

Memur ve hocaların yarısı ile, sayıları kırkı aşan çiftçi mebusların hemen hemen hepsi, kimi bir sezişle kimi tam bir şuurla, bir yandan Meclis'in üstünlüğünü zedelememek, yetkilerini kaptırmamak için titrerken, bir yandan da bütün bunları hatırlıyor ve umudun cıızlığına rağmen ancak süngüye ve Paşa'ya bel bağlanabileceğini kabul zorunda kalıyordu.

Mustafa Kemal Paşa'nın başkumandanlığı, böylece, 5 Ağustos 1921 akşamı, yatsıya doğru, kadere boyun eğer gibi kabul edildi.

* * *

Ağızlarında toprak tadı vardı. İnsan yutkunurken kum çiğnediğini sanırdı. Haymana'dan kopup gelen hoyrat bir rüzgâr Ankara'nın pis ve daracık sokaklarında bütün gün tozu dumana katmış, solukları kesmiş, göğüsleri daraltmıştı. Mintanlar, içlikler, fanilalar terden yapış yapıştı. Herkes kötü kokuyordu.

Paşa, daha teşekkür edip kürsüden inerken, gözlerde serin su başları, kuzeye bakan pencerelerin önündeki sedirler, gecelik entarileri ve çoluk çocuk sesleri tütüyordu. Salonu, fırtınaya tutulmuş bir gemi gibi sallayan, sarsan heyecan dalgaları ve sinir gerginlikleri geçip gitmiş, bunların yerine, özel yaşayışların çekicilikleri ve silâ özelemleri bir tül gibi inmişti. Şimdi hüzmün vardı, bezginlik vardı, yorgunluk ve kendini bütünüyle bırakış vardı.

Salon birdenbire ve yeniden dalgalanır gibi oldu. Bu davudî sesi tanıyorlardı. Başlar Balıkesir mebusu, Hoca Abdülgafur Efendi'yi görmek için doğruldu. O, ellerini açmış, her zaman olduğu gibi heyecana varan bir içtenliğin titrettiği sesiyle, alınan kararın hayırlı olması için dua ediyordu.

İri yarıydı; aslan gibiydi. Yakışıklıydı. Güzel kelimeler bulur ve duayı bir irâde, bir azim tazelemesi, heyecan tutuşturması ve umutları yapılabilecek her şeyi yapma tutkusu haline getirirdi. Çok az konuşurdu; içine kapanıktı.

Oysa, Hasan Basri Bey bambaşka bir Hoca Abdülgafur tanımıştı. Telâşlı, konuşkan, birtakım peşin yargıların kavga-cısı!..

Telâşları, kolayca umutsuzlaşmalarından, en küçük başarısızlıklarda bile her şey bitmiş gibi çözümlenmelerinden gelirdi. Ama bir gün Ankara'ya cepheden genç bir savaşçı geldi ve medresede oda arkadaşlığı yaptığı Hoca'ya, küçümseme ve öfke karışımı bir sesle:

"Hoca, hoca; en büyük küfür umutsuzluktur!" deyiverdi. Abdülgafur, önce kıpkırmızı olmuş, sonra da Ankara so-

kaklarının buz gibi, takır takır karanlığına çıkıp gitmişti. Sabah ezanından dönen Abdülgafur bir başka Abdülgafur'du; işte bu dâva adamıydı.

Dua bitti. Mebuslar artık kendilerini bulmuşlardı; “Âmin!” diyen seslerinden belliydi bu. Üçer, beşer dağıldılar. Hasan Basri Bey:

“Berhüdar ol Hocam!” diye kürsüye seslendikten sonra, yanındaki rahlede oturan Hüseyin Avni Bey'e doğru ekledi: “Meclis Meclisliğini buldu.”

Mebuslara şöyle bir bakılınca, yanıldığı söylenilemezdi. Ama bu hüküm pek de doğru değildi; çünkü insanın bir de inilemeyecek derinlikleri oluyordu böyle ortam ve durumlarda.

Ve bu derinliklerde çirkin, hattâ iğrenç kararsızlıklar kaynaşıyor, suçun ve ihanetin ta kendisi olan hesaplar yapılıyordu. Yunan, Ankara kapılarındaydı ve –onlar oradalar ve her şeylerini oraya bağlamışlar ya– Ankara da birtakım insanlar için dünyanın sonu oluyor, can kaygısının, paçayı kurtarma endişesinin depreşmesine yetiyordu.

Hasan Basri, cevap bekliyor, daha doğrusu onun da kendisi gibi düşündüğünü ağızından işitmek istiyordu. Ama Hüseyin Avni dalgındı; çok iyi bildiği, o can kaygılarını, o paçayı kurtarmak hesaplarını, sahiplerinden bazılarının yüzünü kafasında canlandırarak düşünüyordu. Neden sonra kısılmış gözlerini çevirdi; kendi kendine konuşur gibi mırıldandı:

“Herkesi kendin gibi bilme.”

Birinci Büyük Millet Meclisi'nde 318 mebus ve aşağı yukarı, bir o kadar da ayrı anlayış, ayrı ruh ve kafa yapısı vardı. Küçüklü büyüklü memurlar, doktorlar, dâvavekilleri, arzuhalciler, hocalar, çiftçiler, zabitler ve aşiret beyleri... Kimi Doğu veya Orta Anadolu'dan, güneyden, kuzeyden, batıdan, kimi payitahttan gelmiş, çoğu dâvanın kaba çizgilerin-

den başka bir şey bilmeyen ve düşünmeyen; bu ana çizgileri de vatani, padişahı, halifeyi rû-yi zemîn'i kurtarmaktan ibaret sayan 318 ayrı insan.

Ama bunları, kabataslak olarak, ikiye ayırabilirsiniz. Politika adamları ve politika diye bir şey olduğunu öğrenenler ve politikayı da çekici bulanlar, bir; bir de, politikanın en koyusu ile yavaş yavaş sarıldıkları halde bunu fark edemeyenler ve ömürleri boyunca politikayı bilemeyecek, kavrayamayacak olanlar, iki.

Hüseyin Avni Erzurum'lu idi, su katılmamış bir Dadaştı ve politika ile uğraşmamıştı; ama politika diye bir şey olduğunu çok iyi öğrenmiş, politikanın ürpertecek kadar iğrenç yanlarını da, yapıcı, yarar sağlayıcı kuvvetlerini de görebilmiş, öyle veya böyle olmasının karakterlere ve kafa yeteneklerine bağlı bulunduğunu anlamıştı. Dışarıda, özel hayatında yapmadığı şeyi çoktandır Meclis'te yapıyor ve mebuslara da, Ankara'yı dolduruveren ve bir görünüp bir kırklara karşan, sonra yeniden ortaya çıkan "bey"lerle "beyefendi"lere de, artık, asıl karakterlerini yakalamak, kafalarının içini okuyabilmek hırsıyla bakıyordu.

Ve Hasan Basri, onun bu yanını da iyi bilirdi; üstelik haksız da bulmazdı. Ama canlı bir neşe ve sonu gelmez, her konuyu ve herkesi saran iyimserlik, iyiye yoruş da onun mizacıydı. Gene mizacına ve bu mizacın gereği olan şakacılığına bırakıverdi kendini:

"Aman mîrim.. elbette. Bendeniz o kadar gururlu değilim ki, herkesi kendimle bir tutayım.. haddimizi biliriz biz."

Ötekine de tatlı tatlı gülümsemek düştü.

"Hemen de utandırırverirsiniz insanı."

Salon boşalmıştı. Bir ikisi, bir de arkalarındaki sırada oturan Mehmet Âkif vardı. Bir hademe, kocaman odun sobasının önüne çömelmiş, gaz lambalarını söndürmek için onların da çıkmasını bekliyordu. Karasi Mebusu, ona, bu,

kimbilir kaç yaranın ve kaç çeyrek yüzyılın çökerttiği gaziye bakarak:

“Haydi mîrim; yollanalım gayri,” dedi.

Hüseyin Avni, bir yay boşalır gibi doğruluverdi. Boynu bükük ve alçakgönüllü görünüşüne karşı ne kadar da çevik ve kuvvetliydi. Bir gün, Meclis’e nasıl ve kimin isteğiyle girdiği bilinmeyen ve ortalığı karıştırmaktan, en yumuşak, en iyi niyetli tartışmaları kavgaya doğru körüklemekten başka bir şey yapmayan, ama bunları da iyi beceren, onu buna, bunu ona düşüren, haklıyı değil, kuvvetliyi tutan ve kışkırtan bir Rus bozuntusuna, öyle gerilmeden, hattâ öfkelenmeden bir yumruk kondurmuştu da, koca adam gerisindeki iki kişiyle birlikte yere serilivermişti.

Ama yalnız o mu? İşte, şu arkalarında bir kalem efendisi, bir ham molla gibi sessiz sedasız, hattâ süklüm püklüm duran Âkif de öyleydi ve sıkısa taşın suyunu çıkartırdı. Ya kendisi? Hasan Basri?..

Bazı memurların dışında, yaşları elliye geçmemiş hocalar dahil, Anadolu’dan gelen mebusların çoğu da onlar gibiydiler. Bileklerine de, yüreklerine de pek kişiler!..

Bunlar kaygıyı da; süngü süngüye, bıçak bıçağa, tabanca tabancaya hesaplaşmasını da iyi biliyorlardı. Nitekim çoğu cepheye veya dağ başlarında bunu yapmışlardı, tekrarlamaya da hazır dılar.

Âkif kalktı.

“Buyurun,” dedi; çıktılar.

Samyeli dinmişti. Şimdi serin ve umutlara dost; ama, çırpınan, bir çıkış yolu arayan insanların beyinlerine çökmüş dertlere ve endişelere gökteki pırl pırl yıldızlar kadar uzak ve yabancı bir yayla gecesi başlamıştı.

Ankara yeni ve geçenlerin hepsinden de ağdalı bir bunalımın içerisinde, kimi cennetlik ve tarih boyunca övülecek, ama haklarını alamayacak; kimi cehennemlik ve iğrenç, ama

çoğu hiçbir zaman yerilemeyecek ve haklar yutacak hesapların, taktiklerin hummasıyla yanıyordu; yıldızlarıyla, serin esintisiyle ve derin sessizliğiyle Allah'ı hatırlatan geceyi unutup gitmişti.

Kimsesiz sokaklara, mumların veya idare lambalarının fersiz turunculuğunda ancak beliren pencerelere bakanlar aldanır, bu hummaya ihtimal veremezdi. Ama bu humma vardı, insanları cayır cayır sarmıştı. Ama bu humma vardı ve tarih çapındaki kader birliğinin bağladığı, birlikte yola çıkardığı insanları, kimi yanılmalar yüzünden, kimi düpedüz çıkarlar ve tutkular için, ama hepsi de birbirlerini çökertmek için, gaddarlıklara, kaçakçılıklara, dönemliklere, kallesliklere ve –yüzde yüz vatan ve kurtuluş adına– sindirme, temizleme hesaplarına gömüyordu.

Bu kör pencerelerin ardında, bazıları sigara dumanlarının perdelediği, bazıları kaçak rakıların anason kokusu ile körüklenmiş, en azından ikili, üçlü gruplar vardı. Tek insana rastlayamazdınız; vicdan dinlemeye, onunla hesaplaşmaya vakit yoktu; buna vakit bırakılmıyordu. Bunu arayan da zaten pek çıkmıyordu. Hemen hemen herkes, yol azığı ile birlikte getirdiği veya Ankara'daki ilk yemek –veya içki– sofrasında bulduğu yargı cümlelerine sımsıkı sarılmıştı. Gene hemen hemen herkes, bulduğu yargı cümlelerine karşı çıkanlara düşman olmaya hazır, hattâ can atar gibiydi. Bu da elbette yanılmış olma ihtimalinin verdiği o önlenemez korkudandı; çünkü hemen hemen herkes “doğru”yu kavramaya yetecek kafa gücünden ve bilgiden yoksun bulunduğunu alttan alta seziyordu.

Âkif, bu tespitin sözü açıldıkça: “Bunlar ya güdülür yahut da çobanlarını parçalamaya kalkışabilirler,” derdi.

Ve hemen hemen her gece olduğu gibi, aklı erenlerin ve kurnazlarla tutkudan gözü dönenlerin her biri bu insanlardan en az ikisini üçünü karşısına almış ya bağırıp çağırıyor,

yumruk sallıyor yahut da bir şeyler fısıldıyor olmalıydı.

Buna inanıyorlardı; çünkü aynı şey kendileri için de denenmişti. Bu denemelerden ve kendilerine gözü kapalı inanan beş on mebus veya zabitin anlattıklarından –artık– kesin olarak biliyorlardı ki, Ankara’da ülküler de –kaç nefeslik olduklarını kimsenin bilemeyeceği– canlar gibi veya kuru canlar da ülküler kadar uçurumun kıyısındadır ve tutkuların en soyluları da, en tiksindiricileri ile birlikte can pazarına düşmüştür.

Ve aynı saatlarda Sakarya, Ankara’ya bir bakıma çok uzak; kurtuluş umudu kadar uzak, bir bakıma da çok yakın, her şeyin bitişi kadar, ölüm kadar yakındı. Aynı saatlarda Sakarya’da dağ gibi yiğitler devriliyor, aynı anda nice analar kan ağlıyor, nice kaniyaklılar dul, nice saçı bitmedikler yetim kalıyordu.

Ve bütün bunlar Ankara için oluyordu.

Ve Ankara bütün bunlar olduğu için böyleydi.

Ankara cepheden ne kadar uzaktı ve Ankara cepheye ne kadar yakındı. Sakarya sanki adı duyulmadık, hattâ adı konmadık bir ırmaktı; ama Sakarya Ankara’nın içinden, bütün evlerden, bütün odalardan, bütün sofraların ve sedirlerin altından akıyordu.

* * *

Ertesi gün Ankara’da hiçbir şey değişmemiş gibiydi, görünen, görünmeyen her şey bir gün önceki gibiydi.

Samyeli gene öyle esiyordu; ağızları toz ve kumla dolduruyor, apış aralarını, koltuk altlarını pis pis terletiyordu. İnsanlar cephe haberlerini gene aynı tedirginlikle bekliyor, kafalar gene aynı öfkeler, aynı küskünlükler ve aynı olabilir veya olamazlarla karıncalanıp duruyordu. Sinirlerde aynı gerilmeler veya kendini koyuvermeler vardı.

Ama görmesini bilen gözler ve hazırlıklı kafalar, o gün bü-

yük değişikliklerle büyük değişme belirtileri de gördüler: Bir yığın fare gemiyi bırakıp gitmişti. Şurada burada rastlanılanlar da kaçmaya hazırlanıyor, yol için gerekenleri arıyor ve koparabilecekleri son çıkarları ve koparmış olduklarından kalan kırıntıları toplamaya çalışıyorlardı:

Bunların aralarında ülkücü ve vatanlarını canlarından bin kat fazla seven gazeteciler, yazarlar vardı. Ki, aslında Ankara'ya ün, para ve bir koltuk edinmeye gelmişlerdi. Yunan Sakarya'nın doğu kıyısına atladı ya, inlerine, kovuklarına, bataklıklarına dönüyorlardı: Bizans kalıntılarına dönüyorlardı.

Bunların arasında yeni kurulacak sandıkları Türkiye'nin maliyesine, ticaretine, onarılmasına yardımcı olmak için can atanlar vardı. Beraberlerinde muskalar, reçeteler getirmiş ve işe koyulmuşlardı bile. Aslında vurguncu, kapkaççı, karaborsacıydı bunlar. Yunan, Sakarya'nın doğu kıyısına geçti, o pırl pırl "Yeni Türkiye" masal oldu ya, inlerine, kovuklarına, bataklıklarına dönüyorlardı: Bizans kalıntılarına dönüyorlardı.

Bunların arasında ötekiler kadar bile olamayan, bir küçük maaşçı gibi kabule hazır, çoğu da kabul etmiş, ama hepsi de ileride güzel günlerde parlak durumlar uman, hiçbir işe yaramaz, hiçbir iş için bir damlacık ter dökmemiş, sorumluluk duymamış maceracılar ve asalaklar da vardı. Yunan, Sakarya'nın doğu yakasına atladı ya, işte şimdi taşı, tarağı toplamış, inlerine, kovuklarına, bataklıklarına dönüyorlardı.

Bunların arasında umutsuz yaşayamayan, ama umut besleme gücünden de yoksun yaratılmış pırlanta gibi delikanlılar vardı. Ki, kulaktan ve sadece propaganda odaklarından masalını dinledikleri, güneş gibi kocaman ve göz kamaştırıcı bir başka umudun peşinden.. Yunan, Sakarya'nın doğu yakasına atladı, bu umut ancak eroğlu er yürekler ister oldu ya.. Rusya'ya yollananlar vardı.

Ama kalanlar ve sonuna kadar kalacak olanlar, bu kaçakların üzerinde yeterince ve gerektiği kadar duramadılar; çünkü, daha resmen tanınmayan bu başşehirde daha da önemli bir değişiklik oluyordu. O da vakit daha ikindiye dönmeden ipuçlarını verdi.

Abdülğafur Hoca, Meclis'in kahve ocağında çaylarını yudumlayıp dertleşen Hüseyin Avni ile Hasan Basri'nin yanına gelmiş ve beş, on cümle ile anlatmıştı.

Bir önceki gece, bir hemşerisinin zoruyla, Karaoğlan'daki bir eve gitmiş. Buyur edildikleri sofrada, manto giymiş, yüzleri açık üç hanım ve Bursa mebusu Şeyh Servet Efendi ile Afyon mebusu Mehmet Şükrü Bey de dahil, on dört kişi varmış. Ötekileri görse tanırmış, ama adlarını, kim ve neci olduklarını bilmiyormuş. Onunla Mehmet Şükrü Bey konuşmuş ve aşağı yukarı şunları söylemiş:

“Bu saatlarda, Ankara'nın çeşitli yerlerinde, tıpkı bunun benzeri toplantılar yapılmaktadır. Yoldaşlarımızın sayısı Meclis içinde de, dışında da, kumandanlar arasında da çoktur. Bu iş böyle yürümez. Memleket batıyor. Ümmet-i Muhammed yok olacak. Tek çare, İştirakiyyûn Fırkası'nın işbaşına gelmesidir; sosyalist bir idarenin kurulmasıdır. Bu takdirde, ancak bu takdirde Rusya, Türkiye'ye ciddi olarak ve bütün gücüyle yardım edecektir. Seni severiz, sayarız. Memleketimizi ve İslâm toprakları ile İslâmı kurtaracak harekete elinden geleni yapacağına inanırız. Bizimle çalışmanı istiyoruz.”

Hoca, “Düşüneyim, danışayım,” demiş. “Düşün, ama danışma,” demişler. “Neden?” diye sormuş. Onlara göre, akli eren ve kendilerini değil de vatanlarını düşünen “herkes” tek kurtuluş yolunun bu olduğunu kabul ediyormuş; kendileri ile birlikmiş. Ötekilerle konuşmak vatana zarar vermekten, çünkü dâvayı baltalamaktan başka bir işe yaramazmış.

Şeyh Servet Efendi, lâf arasında, gözdağı vermeyi de unutmamış ve haberi o “aklı ermeyen” veya “kendilerinden baş-

ka bir şey düşünmeyen” kimselere sızdıranlara acımayacaklarını söylemiş. Türkçesi; “Ötede, beride ağzını açma, evet veya hayır de,” demiş.

Abdülgafur Hoca hikâyesini anlatırken öfke tazelemişti. Sözünü de ona uygun, yani sövmeye pek benzeyen bir nükte ile bitirdi:

“Ben de sizleri akli eren ve kendilerinden başka şeyleri de düşünebilen kişiler bildiğim için işte anlattım.”

Ötekilerin sustuğunu görünce, tersler gibi ekledi:

“Ne susarsınız? Danışma dediler; danışmaya geldim size.”

Ama susmanın sebebi bambaşka bir şeydi. Daha çok şaşkınlıktandı. Bu “İştirakiyyûn” mâcerasını biliyorlardı; unutmaları da söz konusu olamazdı. Ama bu hikâye geçen temmuz ayında, İstiklâl Mahkemesi’nde birkaç idam ve bir yığın hapis cezasıyla kapanıp gitmişti. Öyle biliyorlardı. Şeyh Servet Efendi ile Mehmet Şükrü Bey beraat etmişler, yakın zamanlara kadar da –sosyalizm ile değilse bile– İştirakiyyûn ile bir ilgileri olmadığını, bu hareketi hiç doğru bulmadıklarını söylemek için fırsat arayıp durmuşlardı.

Mehmet Şükrü Bey, kendi söyleyişi ile; “İslâm’ın ilk dönemindeki –Asr-ı Saadet’deki– ortak samimiyet ve aile haklarının şeriat dairesinde korunması kayıt ve şartı ile komünist” idi. İstiklâl Mahkemesi’nde bu noktanın üzerinde özellikle direnmiş, kurdukları Komünist Partisi’ni, “ilmî” bir şekilde çalıştığı sürece desteklediğini söylemişti.

Mehmet Şükrü Bey, gene İstiklâl Mahkemesi’nde, Yeşil Ordu ile birleşen ve Çerkez Ethem’in de içinde bulunduğu “Gizli Komünist Fırkası” ile hiçbir bağlantısı olmadığını, ayrıca bu fırkanın çalışmalarına da, kendisine de hep karşı çıktığını, aynı fırkanın Ankara’ya gelen Rus heyeti ile yaptığı görüşmelere katılmadığını, kesin bir dille açıklamıştı.

Mahkemenin elinde bu iddiaları yalanlayacak bir belge yoktu. Aksini söyleyen bir tanık da çıkmamıştı. Bundan baş-

ka, Komünist Partisi resmen tanıdığı, komünistlik de suç sayılmadığı için, Mehmet Şükrü Bey, herhangi bir ceza almadan kurtulmuştu.

Bütün bunlar hatırlanınca, onun zaten bilinen ve kabul edilen samimiyeti kuşku konusu yapılmazdı. Ama bu yeni öğrendikleri girişim birçok bakımdan düşündürücü ve karanlık görünüyordu.

Hasan Basri, Yeşil Ordu'nun ve Gizli Komünist Fırkası'nın kuruluş günlerindeki bazı toplantılarına katılmıştı. Çalışanların kimler olduğunu bilirdi. Abdülgafur Hoca'ya, akşamki toplantıda bulunanları, özellikle de kadınları tarif etti. Sonunda da:

“Tamam,” dedi; “Biri Halime yoldaş, öteki de Rahime.”

Demek gene aynı oyun oynanıyordu. Ve şu anda, Ankara'da, kimi Azerbaycan'dan veya Türkistan'dan, kimi Moskova'dan gelmiş, en az beş ayrı heyet bulunmaktaydı.

Hüseyin Avni de, “Yeşil Ordu ve Gizli Komünist Fırkası”nın o zamanlar yayımladığı bir bildiriye hatırladı. Baytar Salih ve Çerkez Ethem imzalarını taşıyan bu bildiriye, aşağı yukarı şöyle deniliyordu:

“Yoldaşlar; Anadolu'nun geçirmekte olduğu buhranı ve Sark-Rus inkılâbının bugün yöneldiği genişleme ve yayılma amaçlarını dikkate alan Yeşil Ordu ve Türkiye Gizli Komünist Fırkası Umumî Merkezleri, Üçüncü Enternasyonal'ca kabul edilmiş bulunan 'Bolşevik Fırkası' programını, tutum ve davranış programı olarak benimsemeyi uygun görmüş, çalışmalarını bu yolda birleştirmeye karar vermişlerdir. Kuruluşumuz, insanlık için bir belâ olan kapitalizm ve emperyalizmin köleliğini yapan diğer fırkalardan her türlü alâkayı kesmek için, *Türkiye Halk İştirâkiyyûn Bolşevik Fırkası* adını almıştır. Türkiye Halk İştirâkiyyûn Fırkası, ihtirasçı ve çıkarıcı tutumlar ve kişilerden kaçınıp sakınmayı en birinci ilke tanımıştır. Türkiye Halk İştirâkiyyûn Bolşevik Fırkası'nın

parolası, emekçi düşmanlarına ve kapitalizm ile emperyalizm uşaklarına ölümdür.”

* * *

Hasan Basri'nin bu hatırlaması ile Abdülgafur Hoca'ya da geçen o buruk sessizlik içinde, Türkiye Halk İştirâkiyyûn Bolşevik Fırkası'nın daha sonraki çalışmalarını ve bu çalışmaların sonuçlarını düşündüler.

Yola birlikte ve aynı amaç için çıkmış insanlardan kurulu bir gerçek Millet Meclisi vardı. Bütün gönüllerde aynı güçle tutkulaşan amaç, Türkiye'nin kurtuluşu, bağımsızlığa kavuşmasıydı; bunu sağlayacak olan zaferdi. Ama, işte odun sobalarıyla gaz lambaları ve kırık veya çatlak camlarına gazete kâğıtları yamanmış pencereleri ile dıştan zavallı görünen, buna karşılık, yiğit, soylu ve yürekli havalar estiren, tarihin eşine rastlamadığı bu Meclis'e, daha başlangıçta ve en netâmeli dönemde çeşit çeşit tutkular da, ihanetler de, sefil hesaplar da sızmış, asıl korkuncu, bunlar kolayca temizlenebilecekken, politika ve yönetim yeteneksizlikleri ve ace-milikleri yüzünden semirmiş, kandırmacalara girişebilecek fırsatları bulabilmişlerdi.

İşte şimdi, bu ihanetler, bu tutkular, bu aldanişlar, kandırılışlar el ele veriyor, Meclis'lerin bu en soylusunu, amaçların bu en yücesini ihanetle, uşaklıkla, satılmışlıkla suçlayacak kadar şirretleşebiliyordu. Halkın karşısına dostluk maskesi ve gönül çekici sözlerle çıkıyor, onu bölmek, kendi kendisine düşman kılmak, kendi kendisiyle boğuşur duruma düşürmek, bir kelime ile de, gerçek emperyalizme satmak için çalışabiliyorlardı.

Bu kalles oyuna katılanlar yüz kişi midir? Bunların, en çoğundan beşi, bilemediniz onu, Rusya'nın satın aldığı kimse-lerdi ve aynı oyuna sırf başa geçmek hırsıyla katılanların sayısı da ancak o kadarı bulabilirdi. Geri kalan büyük çoğun-

luğu, üçü de avuçlarının içi gibi biliyorlardı ki, en azından kendileri ve kendileri gibi düşünenler kadar vatanseverdi; kurtuluşu ve bağımsızlığı da, en azından kendileri ve kendileri gibi düşünen arkadaşları kadar hırsla, yaşama hırslarına tastamam eşit bir hırsla istiyorlardı. Ama işte, onlar, o tertemiz Türkiye yiğitleri, kendilerini ve kendileri gibi düşünenleri ihanetle, uşaklıkla, satılmışlıkla suçluyor, buna karşılık, kendileri ve kendileri gibi düşünenler de onlarla başa baş, dişe diş boğuşmak zorunda bırakılıyorlardı. Asıl yürek yakıcısı da buydu.

Hangi kapitalizm? Hangi emperyalizm?

Bu Meclis'in varlığı, yüzde bir boşluk bırakmayan bir kesinlik ve bütünlükle, emperyalizme karşı savaş iradesinden doğmuştu. Onu yaşatan, ayakta tutan da işte bu iradenin diriliği, değişmezliği ve zedelenmezliği idi. Ama kalkmış, bu iradeye balta sallıyorlardı. Hem de, aynı iradenin güçlendiği bileklerle.

Kapitalizme gelince; ortaya yoktan yere konulan ve tartışmasına zorla sürüklendikleri bu konu için hem kesin, hem de kısa cümleleri vardı. Ortada daha bir toplum, kendisini kurtarmış bir millet yokken, ona bir düzen yamayıp Büyük Millet Meclisi'ni ve onun akıncılarını; tam bir savaş kadrosundan başka bir şey olmayan üyelerini, kapitalist düzen yanlıları bile değil de, kapitalist emperyalizmin uşakları diye damgalamaya kalkışmak, onları savaştıkları düşmanlarına satılmış göstermeye yeltenmek, ortada bir başka belge olmasa bile, ihanetin ve satılmışlığın tâ kendisi değil miydi? Hangi akıl ve hangi vicdan bu konuda kuşkuya düşürülebilirdi?

Vardı ama bu kuşkular ve kuşkulardan da çok ötesi; kuşkuların yargı kesilip çıkışları.

Âkif'in bir sözünü hatırladılar: "İnsan.. zor mahlûk."

Aynı günün gecesinde meseleyi daha geniş çerçevede ko-

nuşmak için, Âkif'in, Hacı Bayram Medresesi'ndeki hücre-
sinde toplananlara, öfke değil, hınç hiç değil, ama umutsuz-
luk da değil, hüznü basmıştı.

Elma çiçeği al al bir elma olmak için dökülür ve meyve
yaprağı kendi üstüne kıvrılırken içine –işte– kurt yumurtası
yerleşmişti. Meyve ve yaprağı elma olarak olgunlaşırken, yu-
murta da çatlayıp kurdu çıkaracaktı. Kurt, o güzelim elma-
nın içinde, kemirerek, pisleterek büyüyecekti. İlaçlama ya-
pılmamıştı. Vakit de –galiba– çok geçti.

Pırıl pırıl ve olgunlaşmış olarak gece düşlerinde, gündüz
hayallerinde canlanan bu kızıl elma, yarınki Türkiye'leri,
içine gözlerinin önünde düşen kurt yumurtası yüzünden ve
onlar bir şey yapamadıkları için, delik deşik mi çıkacaktı?

Ve –asıl çıldırtıcısı– yarına çıkacak mıydı? Yoksa, bumbu-
ruşuk bir halde kökünün dibine mi düşüp kalacaktı?

Bu ihanet ve tutkular cephesinde katkısız vatanseverlerin
de bulunduğunu düşünmek onları büsbütün deli ediyordu.
Uyarmanın, gerçeği anlatmanın yolu neydi?

Doğru: İnsan.. zor mahlûk.

Bu iyi niyet trajedisine; bu, gücü yetecekse, çökertecek çe-
telere katılışa sebep biraz bilgisizlik, daha çok da yetersizlik-
ler ve paniğe çabuk kapılışlar, çözümlüp dağılıverişlerdi. Bu-
na inanyorlardı.

Ve bu paniğe çabuk da denilemezdi: İzmir'in işgalinden
bu yana işte aylar, aylar ve aylar geçmiş, anavatan param-
parça olmuş, Yunan, tarihin görmediği bir barbarlıkla ya-
karak, yıkarak, öldürerek Ankara kapılarına dayanmıştı. Ne
şehirler düşmüştü. Bursa'dan daha değerlisi var mıydı tarih
ve medeniyet dünyasında? Bursa düşmüştü. Ve Ankara, bu
kör, bu sağır, bu dilsiz, bu pis, bu mânasız şehir düşebilirdi;
ama Ankara bir buçuk yıldır bir şehir değildi ki... Şehirde
bambaşka bir şeydi; artık bir yürekti. Türklüğün yüreğiymiş..
düşebilirdi.. düşüyordu.